

Fotó: Baráz Csaba

A kaptárkövek védetté nyilvánítási előkészítésének krónikája

A Kaptárkő Természetvédelmi és Kulturális Egyesület 2011. február elején levelet írt a Vidékfejlesztési Minisztérium környezet- és természetvédelemért felelős helyettes államtitkárnak, dr. Rácz Andrásnak a Kaptárkövek ex lege védetté nyilvánításának tárgyában.

A kaptárkövek védetté nyilvánítási kezdeményezésének története természetesen jóval korábbra megy vissza. A megalapozó kutatásokat, vizsgálatokat, topográfiai felvételezéseket Mihály Péter a hatvanas évek elején kezdte meg. (Egyébként ezekben az időkben a kaptárkövek egyik

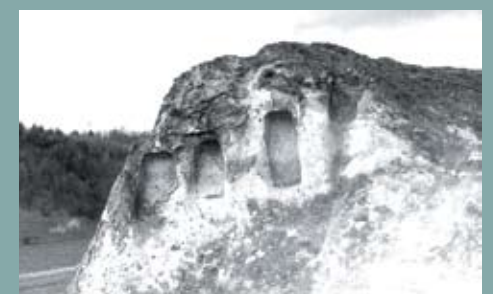

A diósdí Szidónia-hegyen az urbánus világ foglya lett ez a kaptárkő (P.6.a.II. szikla). Fotó: Baráz Csaba

szomolyai csoportja „Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Terület” néven 1961-ben országos védettséget kapott.) Az egyesület természetvédelmi, szemléletformáló tevékenysége egy évtizedre nyúlik vissza. A kaptárkövekről és a természetvédelmi oltalom kezdeményezéséről a Zöld Horizont 2009. decemberi száma (4. évfolyam, 3. szám) nyújt áttekintést. A Kaptárkő Egyesület tevékenységét, valamint annak elismerését (az Európai Táj Egyszemély Nemzeti Koordinációs Bizottság által az Európa Tanács Táj Díjára történő felterjesztésére kiírt pályázaton elért első helyezését) a Zöld

Horizont 2006 decemberi és a 2011 májusi számai ismertetik.

A TÉKA (TájÉrték KATaszterezés) programban (Zöld Horizont 2011. májusi száma – 18.) egy külön fejezetet kapott a kaptárkövek felmérése. Ennek nyomán elkészült egy összefoglaló jellegű kiadvány „Szakrális köemlékeink. Kaptárkövek Magyarországon” címmel. A kiadvány a magyarországi kaptárkövekről az eddig megjelent legteljesebb összefoglaló mű, amely tömören áttekinti a fülkés sziklák földtani, felszínalaktani és kultúrtörténeti vonatkozásait, érdekes történeti összefüggésekben és külföldi analógiák

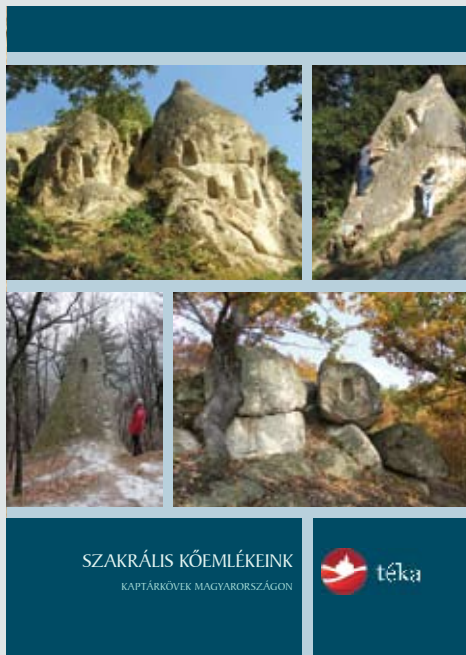
Az Ispán-berki-tető alatti kaptárkő (B.7.b.I. szikla) harmincöt éve. Fotó: Mihály Péter

Az Ispán-berki-tető alatti kaptárkő (B.7.b.I. szikla) napjainkban. Fotó: Baráz Csaba

tükrében. Először kísérli meg szintetizálni az eddigi kutatások eredményeit, megőrizve a Mihály Péter által kidolgozott felmérési rendszert. A gazdagon illusztrált füzet utolsó fejezeteiben almanachszerűen ismerteti Magyarország összes kaptárkő-lelőhelyét.

A kiadvány első fejezete ismerteti a kaptárköveket (keretes rész: Mik azok a kaptárkövek?), rövid áttekintést ad a magyarországi kaptárkövekről, egy táblázat segítségével rendszerezi a lelőhelyeket.

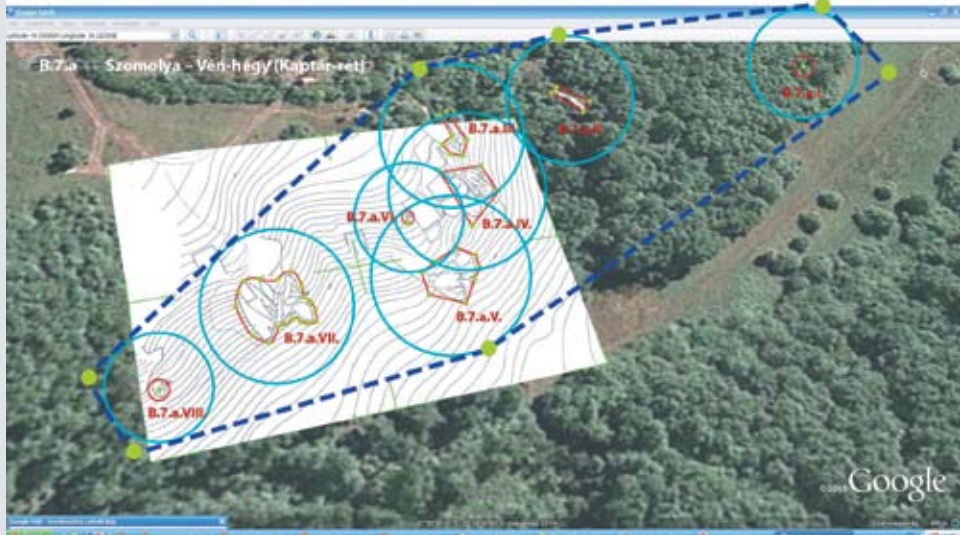

A kaptárkő-kutatás rövid történetét követően jellemzi a sziklák kőzetanyagát, azok keletkezését, valamint a változatos képződmények felszínalakítási vonatkozásait. A kiadvány természetesen választ keres a legalapvetőbb kérdésekre: „Kik, mikor és miért faragták a fülkét?” kérdésre azonban a válasz: a rejtély megoldásra vár. A fülkés sziklák lehetséges rendeltetését érvek és ellenérvek, valamint külföldi analógiák alapján vizsgálja meg. Szó esik a kaptárkővek természetvédelmi jelentőségéről is. A kiadvány második részében található a „Kaptárkőtár”, mely minden eddig ismertté vált lelőhelyet röviden bemutat fényképekkel illusztrálva. A füzetet köszönetnyilvánítás zárja: a kiadvány megírását (Baráz Csaba, dr. Kiss Gábor, Holló Sándor) megelőző, a TÉKA-program keretében zajló terepi felméréseken részt vett Mihály Péter, aki tanulmányait, kéziratait és régi fényképeit a rendelkezésünkre bocsátotta.

A 2011. szeptember 6-án a fülkés sziklák védetté nyilvánításával és természetvédelmi kezelési tervével kapcsolatos megbeszélést hívott össze a VM Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztálya. A találkozáson a minisztériumi munkatársak mellett részt vettek az érintett nemzeti park-igazgatóságok (földtani és tájvédelmi, védetté nyilvánítási feladatokat

Egy dolomitból álló kaptárkő Pilisvörösvár közelében (P.10.a.)
Fotó: Baráz Csaba

Egy kaptárkő-lelőhely kijelölésének és körbehatarolásának gyakorlati kidolgozása és alkalmazása (Szomolya B.7.a). Készítette: Baráz Csaba

végző) munkatársai, valamint a Kaptárkő Egyesület elnöke. A megbeszélésen eldőlt, hogy az ex lege védettség helyett célszerűbb természetvédelmi megóvni a kaptárkőket. A VM NPTF részére megállapított feladatoknak megfelelően összeállította a fülkés sziklák lelőhelyeire vonatkozó kezelési terv dokumentációk tartalmi útmutatóját, valamint megfogalmazta a feladatokat és elkészítette azok ütemezését:

A NPTF feladatai
Egyeztet a VM Jogi Főosztállyal a védetté nyilvánított jogszabály természetvédelmi kezelési tervet érintő tartalmával, a természetvédelmi kezelési tervnek a már védett természeti területen lévő kaptárkőkre való kiterjesztésével, ennek technikai részleteivel kapcsolatban felmerült kérdésekben (lehetséges-e valamennyi kaptárkőre vonatkozóan egy rendeletben megjelentetni a kezelési tervet). Az ezzel kapcsolatos állásfoglalás befolyásolja a poligonos lehatárolással érintett kaptárkőket, s ezáltal a szakmai előkészítés során elvégzendő munka mennyiségét.

Hivatalos úton megkeresi az érintett igazgatóságokat annak érdekében, hogy a védetté nyilvánítás szakmai előkészítésével kapcsolatos feladat hivatalos formában is rögzítve legyen.

Az igazgatóságok részére elküldi a kaptárkőkről készített katasztert (térinformatikai adatállomány).
2011. szeptember 30-ig elkészíti a kaptárkővek természetvédelmi kezelési terve minimális tartalmára vonatkozó útmutató tervezetét, amelyet megküld az érintett igazgatóságoknak egyeztetésre.

A nemzeti park-igazgatóságok feladatai
A BNPI együttműködésben az Egyesülettel 2011. október 31-ig összeállítja a lehatárolás szempontjait.
2012. március 31-ig elvégzik a kaptárkő lelőhelyek lehatárolását, elkészítik a természetvédelmi kezelési terv tervezetét.

Tájérték kataszterezés a Budakeszi – Kecse-hegy kaptárkővénél (P.2.)
Fotó: Baráz Csaba

Előzetes egyeztetéseket folytatnak a védetté nyilvánítással érintett ingatlanok tulajdonosaival és más érintettekkel.

A Kaptárkő Egyesület feladatai
Részt vesz a lehatárolás alapelveinek kialakításában, valamint a bükkaljai területeken a lehatárolásban, együttműködve a BNPI-vel.
Felveszi a kapcsolatot az érintett ingatlanok tulajdonosaival a Bükkalján.

Az első megbeszélés óta egy újabb 2011. november 7-én a természetvédelmi kezelési terv tartalmi elemeiről és a lehatárolás alapelveiről egyeztető megbeszélésre került sor.

Kaptárkővek védetté nyilvánításához szükséges körbehatarolás technikai vázlata

A fülkés sziklák megóvásánál elsődleges célnak a befoglaló képződmények védelmét, állapotuk fenntartását kell tekinteni. Természeti emlékként való védetté nyilvánításukhoz szükséges az objektumok pontos körülhatárolása és megóvásukat biztosító, megfelelő méretű terület meghatározása. A védetté nyilvánítan-

Természeti emlék
A természeti emlék védettségi kategóriát a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) vezeti be, mint a védett természeti területek egyik kategóriáját [28. § (1) d) pontja]. A Tvt. 28. § (5) szerint természeti emlék valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. A 23. § (2) bekezdése alapján védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékek minősül. Reményeink szerint természeti emlékként kerülnek majd természetvédelmi oltalom alá a különleges kultúrtörténeti, földtani és geomorfológiai értéket képviselő kaptárkővek.

dó terület körbehatarolásánál figyelembe kell venni a földhivatalok elvárásait, és törekedni kell a területlajdonosok jóindulatának megszerzésére is.

A felmérési módszer kipróbálását a Szomolya – Vén-hegy / Kaptár-rét (kódjel: B.7.a) kaptárkő-lelőhelyen végeztük el. „Éleslövészetre” a terület ideális, hiszen majd’ mindegyik sziklatípus előfordul itt, a jól körüljárható kúpoktól (tufatornyoktól) az összetett formavilágú sziklavonulaton át a függőleges sziklafalakig.

Sziklaképződmény legszűkebb körülhatárolását egyszerű körbejárással és GPS-szel célszerűen kevés sarokponti koordinátával felvett síkmértani alakzattal (poligon) végeztük, szükség esetén légi fotó segítségével pontosítottuk.

A képződmények védelméhez nem elégséges az egyes szűken értelmezett sziklák védelme, azt ki kell

Furgál-völgyi köfülke. Fotó: Baráz Csaba

Leelőhely neve	Település	Kódjelzés	Fülkés sziklák száma	Fülkék száma	Kőzet	Természeti védelmi oltalom
Bükkalja (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Heves megye)						
1 Kecse-kő	Kács	B.2	1	3	dácitufa	nv
2 Ablakoskő-völgy, Karud alja és árnyék (Kő-kötő)	Tiboldaróc	B.3	1	6	riolit és dácit ártufa	nv
3 Setét-völgy	Cserépvárallya	B.4.a	1	5	riolit és dácit ártufa	nv
4 Koldustaszító	Cserépvárallya	B.4.b	1	6	riolit és dácit ártufa	NP
5 Köves-lápa, Karud délnyugati oldala	Cserépvárallya	B.4.c	2	11	dácitufa	NP
6 Nagy-Bábaszék	Cserépvárallya	B.4.d	1	12	dácitufa	NP
7 Nagy-Bábaszék, Nyúl-völgy oldal	Cserépvárallya	B.4.f	1	1	riolitufa és tufit	nv
8 Furgál-völgy	Cserépvárallya	B.4.g	5	32	riolit és dácit ártufa	nv
9 Csordás-völgy	Cserépvárallya	B.4.h	5	31	riolit és dácit ártufa	NP
10 Mangó-tető (Nagykúp, Kiskúp)	Cserépvárallya	B.4.i	2	30	riolit és dácit ártufa	NP
11 Vén-hegy	Cserépvárallya	B.4.j	2	3	dácitufa	nv
12 Ördögtorony (Mész-hegy)	Cserépvárallya	B.5	1	3	riolit és dácit ártufa	NP
13 Híntő-völgy	Bogács	B.6	1	5	riolit és dácit ártufa	nv
14 Vén-hegy (Kaptár-rét / Kaptár-völgy)	Szomolya	B.7.a	8	117	riolit és dácit ártufa	oTT
15 Ispánberki-tető	Szomolya	B.7.b	3	7	dácitufa	nv
16 Gyűrű-hegy	Szomolya	B.7.c	1	4	dácitufa	nv
17 Csobánka	Szomolya	B.7.d	1	4	dácitufa	nv
18 Farkas-kő (Pocem)	Noszvaj	H.1.a	1	1	riolit és dácit ártufa	nv
19 Dóc	Noszvaj	H.1.b	2	5	dácitufa	nv
20 Pipis-hegy	Noszvaj	H.1.c	1	2	dácitufa	nv
21 Cakó-tető	Eger	H.2.a	4	36	riolit és dácit ártufa	hTT
22 Mész-völgyi szikla	Eger	H.2.b	1	6	riolit és dácit ártufa	nv
23 Mész-hegy déli sziklacsoport	Eger	H.2.c	3	22	riolit és dácit ártufa	hTT
24 Nyerges-hegy keleti oldala	Eger	H.2.d	1	7	riolit és dácit ártufa	hTT
25 Nyerges-hegy nyugati oldala	Eger	H.2.e	2	24	riolit és dácit ártufa	hTT
26 Pajdos	Eger	H.2.f	1	9	riolit és dácit ártufa	nv
27 Betyárbújó (Öreg-hegy)	Egerszalók	H.3.a	1	1	riolitufa és tufit	hTT
28 Menyecske-hegy	Egerszalók	H.3.b	2	4	riolitufa és tufit	hTT
29 Bányai (Kő-tető)	Demjén	H.4.a	1	23	riolit és dácit ártufa	hTT
30 Hegyeskő-tető	Demjén	H.4.b	5	11	riolit és dácit ártufa	hTT
31 Eresztény-völgy	Demjén	H.4.c	3	25	riolit és dácit ártufa	nv
32 Remete-völgy	Demjén	H.4.d	1	6	riolit és dácit ártufa	hTT
33 Szent-völgy	Egerbaktá	H.5	1	3	riolitufa és tufit	nv
34 Rozsnaki-völgy	Sírok	H.6.a	1	1	riolitufa	nv
35 Torókasztal	Sírok	H.6.b	1	3	riolitufa	hTT
36 Vízes-völgy	Ostoros	H.7.a	1	1	riolitufa és tufit	nv
37 Tag-gödör	Ostoros	H.7.b	2	5	riolit és dácit ártufa	nv
38 Baba-szék és a Hosszú-járó közötti vízmosás	Tard	H.8	1	2	riolitufa	oTT
Bükkalja összesen:			73	477		

1. táblázat. A magyarországi kaptárkővek listája

Leelőhely neve	Település	Kódjelzés	Fülkés sziklák száma	Fülkék száma	Kőzet	Természeti védelmi oltalom
Pest megye (Budai-hegység, Pilis, Tétényi-fennsík, Visegrádi-hegység)						
1 Holdvilág-árok	Pomáz	P.1.a	2	9	dácitufa	NP
2 Kő-hegy déli oldala	Pomáz	P.1.b	1	3	dácitufa	NP
3 Kecse-hegy	Budakeszi	P.2	1	9	dolomit	nv
4 Kő-hegy déli oldala	Biatorbágy	P.3.a	3	10	lajtamésző	nv
5 Öreg-hegy nyugati oldala	Biatorbágy	P.3.b	1	1	szarmata (sós-küti) mészkő	nv
6 Kálvária-hegy északioldali oldala	Sós-kút	P.4.a	1	2	szarmata (sós-küti) mészkő	nv
7 Funduklin	Sós-kút	P.4.b	2	4	szarmata (sós-küti) mészkő	nv
8 Kópasz-hegy déli oldala	Érd	P.5.a	4	10	szarmata (sós-küti) mészkő	hTT
9 Szidónia-hegy nyugati oldala	Diósd	P.6.a	6	20	szarmata (sós-küti) mészkő és lajtamésző	nv
10 Rádióadó és a Gizella út közötti völgy	Diósd	P.6.b	3	4	szarmata (sós-küti) mészkő	nv
11 Fehér-hegy északnyugati oldala (Jenő-torony)	Pilisborosjenő	P.7	1	4	dolomit	NP
12 Alsó-Jegénye-völgy	Solymár	P.8	1	2	hárshegyi homokkő	nv
13 Nyerges-hegy	Szentendre	P.9	1	1	dácitufa	NP
14 Kerek-hegy déli oldala	Pilisvörösvár	P.10.a	1	4	dolomit	hTT
15 Kerek-hegy északi oldala	Pilisvörösvár	P.10.b	1	1	dolomit	hTT
16 Vörös-hegy (Várce-szikla)	Pilisvörösvár	P.10.c	1	1	dolomit	hTT
Pest megye összesen:			30	85		

Leelőhely neve	Település	Kódjelzés	Fülkés sziklák száma	Fülkék száma	Kőzet	Természeti védelmi oltalom
Szórványelőfordulások						
1 Ördög-szikla	Abaújszántó	B.1	1	5	riolit ártufa	nv
2 Pécs-kő	Salgótarján	N.1	1	4	bazaltufa és breccsa	hTT
3 Barátlakások (Óvár-hegy)	Tihany	V.1	1	1	bazaltufa	TK
4 Tatár-likak (Part-fő)	Balatonkenese	V.2	1	1	homok, köztiszt, agyag	hTT
5 Haraszt-hegy	Csákvár	F.1	1	2	dolomit	TK
Szórványelőfordulások összesen:			5	13		
Magyarország összesen:			108	575		

Leelőhely neve	Település	Kódjelzés	Fülkés sziklák száma	Fülkék száma	Kőzet	Természeti védelmi oltalom
Korábbi nyilvántartásokban szereplő, a legutóbbi felmérés óta elpusztult előfordulások						
1 Nagy-Bábaszék, Szőlő-tető	Cserépvárallya	B.4.e	1	1	dácitufa	
2 Meeseki úttól Ny-ra emelkedő fülkés szikla	Érd	P.5.b	1	1	szarmata (sós-küti) mészkő	

Megjegyzés: a dőlt betűvel jelölt előfordulások fülkéi topográfiai szempontból nincsenek felmérve
Természeti védelmi oltalom: NP = nemzeti park, TK = tájvédelmi körzet, oTT = országos jelentőségű természetvédelmi terület, hTT = helyi jelentőségű természetvédelmi terület, nv = nem védett

terjeszteni a környezet megfelelően nagy térrészére. A lehatárolt poligonokat legalább 10, legfeljebb 20 m-rel kiterjesztve kapjuk a puffer zónát a sziklák köré. Néhány kaptárkő esetén ezzel a védelem területi kijelölése befejeződik.

Olyan területen, ahol a kaptárkővek egymáshoz viszonylag közel helyezkednek el, előnyös egy nagyobb területet védelem alá vonni. Az így kialakuló lelőhelynek nevezett téregység lehatárolását az egyes sziklák puffer zónáit minimális területtel körülhatároló, érintő (sűrű) egyenesek által meghatározott sokszöggel oldjuk meg. A puffer zónák és lelőhelyek alakját, ha a védelmük indokolja, praktikusnak lehet torzítani (pl. morfológiai elemhez igazítani).

A több ingatlant (helyrajzi számot) is érintő poligonok esetében a védendő terület koordinátáit, a földhivatali bejegyzés gyakorlatához igazodva, ingatlanonként is meg kell adni.

A felmérés a legnagyobb nehézségekbe várhatóan a Tétényi-fennsíkon, Érd és Diósd belterületén utközik majd, ahol sok fülkés sziklát a házak udvarán, sőt némelyiket kerítésbe beépítve találunk.

Jelen kiadvány a Zöld Horizont 2011/3. (20. szám) 1. melléklete

Felelős kiadó: Grédcics Szilárd igazgató

Bükki Nemzeti Park Igazgatóság ISSN 1788-2567

A szöveget írta és összeállította: Baráz Csaba – Holló Sándor (BNPI)